

TURINYS

Autoriaus žodis	9
Kraujo nuleidimo metas. Vietoj įžangos	11
Rytuose	14
Kulkosvaidžiai prieš europiečius? Tai neįmanoma!	15
„Juodoji ranka“ ir Apis	17
Sausasis įstatymas Rusijoje	22
„Patriotiška“ žmogžudystė	23
Kaip skelbti karai	25
Dviem frontais. Ar įmanoma nugalėti?	30
Pirmosios aukos	33
Praradimas vos atgavus ir absurdiškas paslapčių šydas	34
„Didžioji Berta“	36
Kaip Sankt Peterburgas virto Petrogradu	39
„Tavo šaliai reikia tavęs!“	40
Futbolininkų batalionas ir „futbolo ataka“	43
Legenda apie Monso lankininkus	45
Savanoris Adolfas Hitleris	46
„Raudonos kelnės – tai Prancūzija!“	50
Glaustomis gretomis prieš kulkosvaidžius	51
Smaigini šalmas – pikelhaubė	53
„Belgijos išprievartavimas“	56
Juodoji propaganda	59
Dievas su mumis!	63
Hunai, bošai, tomiai...	67
Kozma Kriučkovas	68
Tanenbergas. Revanšas už 1410-ųjų pralaimėjimą?	70
Abšvango skerdynės	74
„Rugsėjo programa“	76
Ar tikrai taksi išgelbėjo Paryžių?	78

Narsiojo kompozitoriaus žūtis	80
Grodekas	81
Peremyšlio pogromas	83
Neapykantos Anglijai giesmė	85
Populiarios dainos	87
Flešetės ir bombardavimai	88
Kodėl karas tapo pozicinis?	93
Pagalbinė technika: tranšėjų kasyklės ir fronto siaurukai	98
Spygliuotos vielos užtvagai	101
Šaltasis „pozicinis“ arsenalas	104
„Langemarko vaikai“. Mitas ar tiesa?	108
Reidai prieš Anglijos pakrančių miestus	110
Kalėdų paliaubos ir rusiška brolybė	111
Ginkluotės ir amunicijos badas	114
Šveicarija. Visuomenės susiskaldymas ir politinis korektiškumas	117
Airija. Nuo pritarimo iki „maišto“	119
„Klaidinantis piešinys“	121
Karo dievų įniršis	123
Šrapnelis	129
Mirties siena	130
„Flamandų politika“	133
„Flandrijos laukuose“	135
Nuodingosios dujos	137
Siaubingieji „kryžiai“ ir efektyvumas	142
Keleivinio garlaivio „Lusitania“ paskandinimas	144
Laivai-spąstai ir „Baralong“ atvejis	147
Dūdmaišininkai didvyriai	148
Padegamieji mišiniai pasėliams	150
Snaiperiai	151
Slėptuvės gaišenų muliažuose ir dirbtiniai kelmiai	154
Adriano šalmas ir britų skrybėlė	156
„Mirusiųjų ataka“	157
Be mūšio. Kaip keitėsi Vilniaus šeimnininkai	160
„Plenčikai“ ir karo belaisviai	164
„Caras“. Nenusisekęs rusų milžinas	167
Fronto psichologija	169

Tranšėjų menas ir apkasų spauda	177
Tabakas – antroji karių duona. Kava	180
Alkoholizmas ir narkomanija	183
Žiurkių gaudytojai, tranšėjų ligos ir laisvos meilės ryškė	187
Savęs žalojimas ir „pirštininkai“	192
Britų arogancija	194
Vaikai ir paaugliai apkasuose	196
Mobiliosios šturmo grupės	198
Ugniasvaidžiai. Paties pragaro nasrai	202
„Stahlhelm“	205
Gyvenimas kariaujančiose valstybėse	207
Balta plunksna	211
Moterų dorovės klausimai	213
Geležiniai kariai ir „geležis už auksą“	216
Londono autobusai, Moterų žemės armija ir karo pramonės darbininkės	219
Geležinis kryžius	221
Karininko garbės žodis	223
Suomijos jėgeriai	224
Vasaros laikas	226
Verdenas ir Soma	227
Tolkienas ir Didysis karas	231
Pirmoji tankų ataka. Kodėl tankas vadinamas tanku?	233
Karo lauko sanitarai	236
Stebukladarys Haroldas Gilliesas	240
Dingę be žinios ir neatpažinti	241
Užtvieriamoji ir „draugiška“ ugnis	244
Parodomieji sušaudymai	246
Fronto fotografija ir karo korespondentai	249
Apie tariamus ir tikrus šnipus	253
Sąjungininkė ar našta?	258
Zigfrydo linija ir išdegintos žemės taktika	259
„Žydų klausimas“	261
„Dem Deutschen Volke“	265
Pašto karveliai	266
Žirgai ir arkliai	268

Apdovanoti gyvūnai	271
Kaip ir kodėl JAV stojo į karą	273
„Prancūzų maištas“	276
Rusai Prancūzijoje ir čekoslovakai Rusijoje	278
Neramumai Kanadoje	281
Požiūris į juodaodžius ir Kinų darbo korpusas	282
Požeminis karas	285
Marija Bočkariova ir moterų mirties komanda	289
Mūšis dėl Krėvos	291
Vindzorai. Kaip atsirado pavardė	294
Taikos paieškos. Ar galėjo karas baigtis anksčiau?	296
Aviacijos naujovės	298
„Nose art“	300
Vokiečių dirižabliai virš Prancūzijos	302
Rusų kariuomenės subyrėjimas	303
Vokiečiai ir bolševikai	305
(Ne)kariaujanti aristokratija	308
Nekovinės laivų tragedijos	310
A7V ir pirmosios tankų kautynės	312
Kaizerio Vilhelmo vamzdis	315
Feldmaršalo von Eichhorno nužudymas	317
Nepavykusios Kaizerio kautynės ir dūris į nugarą	319
Kompjenės vagono istorija	325
Paskutinis	328
Admirolo žygdarbis ir Hastingso įžymybė	329
Kariavusių monarchų likimai	331
Nežinomų kareivių kapai ir bolševikų tabu	334
Pirmasis pasaulinis karas vaizduojamajame mene	335
Raudonoji zona	337
Kas kaltas?	339
Pasekmės	344
Trumpi faktai, įvykiai, įdomybės	348
 Pagrindinė literatūra ir interneto šaltiniai	 394
Pirminiai ir antriniai iliustracijų šaltiniai	395

Vadinamųjų pulko sūnų* fenomeną tyrinėjančių istorikų teigimu, kariuomenės daliniai dažniausiai priglaidavo be pastogės ir artimųjų likusius našlaičius, iš prieglaudų pabėgusius paauglius. Karo romantika, nuotykių ieškojimas, reguliarus maisto davinytis ir drabužiai – tai pagrindiniai motyvai, kodėl prie kariuomenės noriai prisijungdavo paaugliai. Apie tikrąjį Pirmojo pasaulinio karo frontuose žuvusių 17–18 metų nesulaukusių jaunųjų kareivių skaičių galima tik spėlioti.

Mobiliosios šturmo grupės

Už šturmo, arba smogiamųjų grupių, atsiradimą karybos istorija turi būti dėkinga Didžiojo karo pozicinei priešpriešai. Kadangi įprastinės pėstininkų atakos dažniausiai pasibaigdavo ištisų pulkų sunaikinimu per gana trumpą laiką, kariaujančių valstybių generaliniai štabai pradėjo svarstyti: ar nevertėtų iš pagrindų keisti puolimo taktikos? Vokiečiai 1915 m. pirmieji perėjo prie mobilių šturmo komandų kūrimo, nors kartais tvirtinama, kad pati idėja kilusi prancūzams.

Dabar priešakines prieš pozicijas turėjo atakuoti ne viena po kitos besiritančios begalinės pėstininkų bangos, o kur kas mažesni smogiamieji būriai. Daug dėmesio skirta netikėtumo faktoriui išnaudoti, mobilumui, puikiai tarpusavio sąveikai. Į vokiečių šturmo komandas pradėti atrinkti fiziškai stiprūs, ištvermingi, šaltaisiais ginklais mokantys kautis savanoriai. Motyvuoti, žaibiškos reakcijos ir tvirtų nervų.

Naujai suburti padaliniai dažniausiai puldavo vos pasibaigus savos artilerijos apšaudymui, kad besiginantys nespėtų atsitokėti ir išsidėstyti gynybai. Paprastai ataka prasidėdavo naktį ar vos pradėjus švisti, prieš tai slapčia užėmus tinkamas išeities pozicijas „niekieno žemėje“, kuo arčiau britų ar prancūzų tranšėjų. Jei puolimo nelydėjo artilerijos parengtis, atakuota visiškoje tyloje, priešui neparankiausiu paros metu.

Kiekvienam šturmo grupės kariui buvo įkalta į galvą, kad net trumpas stabtelėjimas, gaisratis susidūrus su kliūtimi reikštų neišvengiamą pražūtį. Pulti stengtasi silpniausius gynybos ruožus, apeinant įtvirtintas ugniavietes, sumaniai išnaudojant reljefo nelygumus, apleistas tranšėjas, sprogimų išmuštas duobes.

* Taip Rusijoje vadinti kariuomenės globojami vaikai ir paaugliai, dažniausiai našlaičiai ar pamestinukai.

Vokiečių šturmo grupės karys. Už jo nugaros patrumpintas šautuvas ir kastuvas, o ant pečių – maišeliai granatoms. 1916 m.

Norint sėkmingai kautis šturmo grupės sudėtyje, reikėjo geležinių nervų. Ne kiekvienas sugebėdavo tykoti virš galvos skriejant saviškių sviediniams, o paskui galvotrūkčiais įveikti keliasdešimt metrų gausiai krauju aplaistyta „niekieno žeme“.

Į priešų tranšėjas sušokę smogikai iškart pradėdavo jų valymą, stengdamiesi sunaikinti iš netikėtumo nežinančius, ko griebtis, gynėjus. Darbuotasi viskuo, kas buvo po ranka: granatomis, kastetais, durklais, trumpomis vinių prikalinėtomis buožėmis, pėstininkų kastuvėliais. Paprastai „valant“ užimtas pozicijas belaisviai nebuvo imami jau vien dėl tos priežasties, kad puolančių dažniausiai buvo mažiau už besiginančius, o „susitvarkyti“ reikėjo žaibiškai.

Daugelis vokiečių šturmo grupių karių į ataką kildavo ginkluoti trumpais karabinais ir pistoletais. Per petį būdavo permetami maišeliai su granatomis, prie šono kabėjo durklas, taip pat žirkklės spygliuotai vielai kirpti.

Sąveikai su saviškiais naudoti švilpukai ir sutartinių signalų sistema. Išlikę nuotraukų, kuriose įamžinti metalinius krūtinšarvius (vok. *Grabenpanzer*) vilkintys šturmo grupių kariai. Sunku pasakyti, kiek ši apsauga – šiuolaikinės neperšaunamos liemenės prototipas – buvo populiari. Matyt, ji gerokai apsunkindavo karį, kuriam svarbiausia mobilumas. Iš originalesnių vokiečių šturmo komandų ginklų galima paminėti karo pabaigoje sukurtus pistoletus-kulkosvaidžius MP-18 ir 1915 m. pradžioje pradėtus naudoti ugniasvaidžius. Keičiant pasenusias pikelhaubes naujaisiais plieniniais šalmais, pirmenybė teikta šturmo grupių kariams.

„Išvalius“ užimtas pozicijas ir granatomis neutralizavus įtvirtintas ugniavietes, smogiamosios grupės susitelkdavo gynybai ir laukdavo saviškių pėstininkų pastiprinimo. Priklausomai nuo aplinkybių, mobiliųjų komandų taktika galėjo daugiau ar mažiau keistis.

Kartais šturmo būriai žaibiškai persirisdavo pro pirmąją priešų liniją ir užimdavo antrąją, tokiu būdu atkirsdami priešakines besiginančiųjų pajėgas nuo saviškių. Kitais atvejais smogiamųjų komandų atakos derintos su įprastinėmis pėstininkų atakomis. Pavyzdžiui, pagrindinei pėstininkų masei puolant viename ruože, šturmo komandos smogdavo

Vokiečių šturmo grupė kyla į ataką. 1917–1918 m.

kaimyniniame, kur mažiausiai tikimasi. Karo pabaigoje, kai pirmosios gynybos linijos buvo vis dažniau pralaužiamos ir susidarydavo atskiri pasipriešinimo židiniai, smogikai prasiskverbdavo tarp atskirų priešų dalinių ar net į užnugarį.

Vokiečių kariuomenės vadovybė, įsitikinusi, kad šturmo grupės dažnai pasirodo kur kas sėkmingiau nei didesni pėstininkų koviniai vienetai, nurodė burti jų daugiau. Pirmąkart masiškai smogikai panaudoti 1917 m. lapkritį kontrpuolime prie Kambrės. Tąkart vokiečiams pavyko gerokai nustumti pergale jau šventusius britus ir atsikovoti prarastas pozicijas.

Ir vis dėlto, nepaisant narsos ir geležinės valios, nepaisant pergalių ir šlovės aureolės, smogiamųjų grupių kariai nebuvo antžmogiai. Šie padaliniai lygiai taip pat nukraujuodavo, būdavo sunaikinami, išsekdavo, parkrikdavo, pradėdavo trauktis. Šturmo komandų kokybei neigiamai atsiliepė vis mažinami naujokų atrankos reikalavimai, labiausiai patyrusių veteranų žūtis ir nuolat įsiliejantis nepatyręs papildymas. Kad ir kaip ten būtų, elitinės pajėgos Vokietijos neišgelbėjo.

1916 m. prancūzai ir britai ėmėsi formuoti analogiškus padalinius, nors jų ir nebuvo tiek daug. Galbūt atskirai reikėtų paminėti italų „ardičius“. Šių 1917 m. suburtų kapitono Giuseppe'ės Bassi vadovaujamų būrių kariai taip pat buvo ginkluoti trumpesniais apkasų šautuvais, granatomis, durklais. Kai kurie jų veikė aprūpinti šarvinėmis krūtinės plokštė-

Italų atvirukas, vaizduojantis į ataką pakilusį „arditį“ – durklą ir granatą rankose laikantį šturmo grupės karį. 1918 m.

* Itališkas žodis „arditi“ reiškia narsuolius.

mis, nuo kulų saugančiais skydais, uždariais Romos gladiatorių laikus primenančiais šalmais.

„Ardičiai“ neblogai kovėsi su austrais ir pelnė tikrų nutrūktgalvių reputaciją. Vienas iš jų simbolių – durklą įsikandusi kaukolė. Po karo daugelis buvusių „ardičių“ pradėjo simpatizuoti B. Mussolini'io vadovaujamiems fašistams ir įsiliejo į juodmarškinį gretas.

Ugniasvaidžiai. Paties pragaro nasrai

„Ginklas prieš Dievo ir žmonių įstatymus“ – būtent taip 1916 m. viename iš Rusijos laikraščių apibūdintas vokiečių ugniasvaidis, modernus ir kartu siaubingas naikinimo instrumentas. Pragarišką keliasdešimties metrų ilgio liepsnų srovę išspjaunantis įtaisas taip šokiravo Santarvės karius, kad pradžioje nuo atslenkančių ugniasvaidininkų atsitraukdavo ištisi padaliniai.

Šiuolaikinio ugniasvaidžio tėvu laikomas vokiečių inžinierius Richardas Fiedleris. 1901 m. jis sukonstravo kelis šio ginklo tipus – nuo lengvo, vieno žmogaus nešiojamo ugniasvaidžio iki kelių žmonių aptarnaujamo „aparato“. R. Fiedlerio teigimu, jo sukurta liepsnų spjaudyklė galėtų tapti nepakeičiama, kai siekiama išrūkyti priešą iš fortų ir kitokių gynybinių įtvirtinimų.

Savo naują išradėjas bandė bergždžiai įsiūlyti kelių Europos šalių kariuomenėms. Rusijoje neįprastas ginklas, nors ir susilaukė šio tokio susidomėjimo, tinkamai įvertintas nebuvo. Dideli ugniasvaidžiai pasirodė pernelyg gremėzdiški ir sunkūs, o lengvesni greitai išnaudodavo degųjų mišinį, todėl suabejota jų efektyvumu. Be to, didelės liepsnų spjaudyklės kainavo nemažus pinigus. Taigi, namo į Vokietiją inžinierius grįžo nieko nepešęs.

Prasidėjus Didžiajam karui, R. Fiedlerio išradimo netikėtai prireikė gimtinėje. Būtent čia 1915 m. sausį suburta pirmoji ugniasvaidininkų komanda. Ją sudarė savanoriai, turintys išbandyti naują ginklą kovos sąlygomis. Pratybos poligone su mokomaisiais taikiniais žadėjo neblogas perspektyvas. Paprastai šturmo grupių sudėtyje veikusioms ugniasvaidininkų komandoms buvo sukurti specialūs antsiuvai su ant jų pavaizduotomis kaukolėmis ir sukryžiuotais kaulais.

Jau po mėnesio Vakarų fronte prieš prancūzų, o po kiek laiko ir prieš britų pajėgas surengtos atakos iš esmės pavyko. Tranšėjų gynėjai, išvydę

Vokiečių ugniasvaidininkų komandos pratybose. 1917 m.

į juos staiga siūbtelėjusius kaitrios liepsnos liežuvius su virstančiais juodų dūmų kamuoliais, gerokai pakraupo. Kilus panikai, kai kurie kariai metė šautuvus ir pradėjo netvarkingai trauktis. Psichologinio poveikio būta tokio, kad siaubą keldavo vien tik ugniasvaidininkų komandos pasirodymas. Prireikė ištisų mėnesių, kol su naujuoju vokiečių ginklu buvo pamažu apsiprasta.

Rytų fronte prieš rusus ugniasvaidžiai pirmą kartą masiškai panaudoti 1916 m. lapkritį prie Baranovičių (Baltarusija). Ši ne ypač sėkmingai puolantiems vokiečiams pasibaigusi ataka buvo aprašyta generolo majoro Jevgenijaus Iskrickio ir lenkų kilmės chemiko profesoriaus Józefo Boguskio ataskaitoje. Pasakytina, kad apie vokiečių ugniasvaidžius rusai jau žinojo ir tikėjosi jų panaudojimo. Galbūt todėl didesnės panikos nekilo.

Dokumente minima, kad iš toli artėjančių ugniasvaidininkų negalima buvo atskirti nuo paprastų pėstininkų. Kiekvieną ugniasvaidį lydėjo 5–10 šaulių grupė, jiems iš paskos slinko gausesnės pėstininkų pajėgos. Artėdami prie rusų tranšėjų, ugniasvaidininkai nuolat padegdavo prieš save žolę ir krūmus. Taip siekta sukurti tirštų dūmų užsklandą.

Jeį pavykdavo prislinkti prie pat tranšėjos krašto, liepsnų srovė būdavo nukreipiama tiesiai į griovį ir pasklisdavo palei visą liniją. Ataskaitoje teigta, kad užsiliepsnojus karių drabužiams pasijusdavo svinamų raumenų kvapas. Tačiau pastebėta, kad išdegus mišiniui, ugnis toliau neplito. Kartais „chemijos“ čiurkšlė dėl kažkokių priežasčių apskritai neužsidedavo. Po kautynių degiuoju mišiniu aplieti rusų kareivių drabužiai nusiųsti ekspertams, kad būtų nustatyta cheminė skysčio sudėtis.

Remiantis ataskaita, bent jau prie Baranovičių smarkiai apdegusių nebuvo daug. Dažniau fiksuoti mažesnio laipsnio, pavojaus gyvybei nekeliantys nudegimai. Nors, Iskrickio ir Boguskio teigimu, kai kuriuose gynybos ruožuose kilo nevilties šauksmų lydimas sąmyšis, iš esmės vokiečių ugniasvaidininkų ataka rusams didelės žalos nepadarė. Pripažinta, kad su artilerijos ar kulkosvaidžių apšaudymu jos negalima lyginti. Taip pat konstatuota, kad ugniasvaidininkų komandų puolimas, jei jų nedengia pėstininkai, nėra efektyvus. Kadangi naujasis ginklas pavojingas tik iš pakankamai artimo 20–30 metrų atstumo, svarbu tiek neprisileisti.

Patys ugniasvaidžiai, nepriklausomai nuo jų svorio ir tipo, dažniausiai būdavo sudaryti iš degaus mišinio rezervuaro (suslėgto oro ar azoto baliono), žarnos ir paleidimo įtaiso su automatiniu įžiebimo mechanizmu.

Priešo tranšėjų „valymas“ pasitelkus ugniasvaidį. 1918 m.

Degaus mišinio (naftos, benzino ir žibalo) proporcijos koreguotos atsižvelgiant į temperatūrą ir oro sąlygas. Būta ir kitokios sudėties mišinių, įskaitant įvairiausius priedus. Kai kurie iš jų, reaguodami su deguonimi, užsiliiepsnodavo savaime.

Netrukus ugniasvaidžius pradėjo naudoti visos kariaujančios pusės. Iš esmės tai buvo puolamasis ginklas, bet būta ir stacionarių, gynybai skirtų kur kas galingesnių ugniasvaidžių*. Šios pakankamai sudėtingos sistemos su keliais dideliais tarpusavyje sujungtais degaus mišinio rezervuarais maskuotos pozicijose. Jų išspjaunama galinga ugnies srovė puolančiam priešui tapdavo labai nemalonia staigmena.

Nepaisant to, kad ugniasvaidininkų komandų veiksmai tik retais atvejais nulemdavo pergalę, šis ginklas kėlė sąjauką ir vertintas kaip nehumaniškas. Ugniasvaidininkų nekentė, o paimtus į nelaisvę šaudydavo vietoje, mat vyravo įsitikinimas, kad į šias komandos tarnauti stoja jokio gailesčio nepažįstantys kraugeriai.

„Stahlhelm“

Idėja sukurti vokišką plieninį šalną – štalhelmą – vietoj kulkoms ir šrapneliui neatsparių pikelhaubių kilo medicinos profesoriui Augustui Bierui, tarp kurio pacientų buvo ir pats kaizeris Vilhelmas II. Bendram darbui A. Bieras pasikvietė Hanoverio technikos instituto daktarą Friedrichą Schwerdą. Išanalizavus daugybę galvos sužeidimų, 1915 m. pristatytas naujo gana masyvaus plieninio šalmo variantas. Pasitaiko tvirtinimų, kad šios galvos apsaugos dizainas nusižiūrėtas iš viduramžių šalerių**.

Per bandymus poligone A. Biero ir F. Schwerdo kūrinys įvertintas aukščiausiais balais. Į šalmus pliekta iš priekio ir šonų, įvairiais ginklais ir skirtingu nuotoliu, virš jų sprogdinti šrapnelio sviediniai.

Į fronte veikiančius dalinius pirmieji štalhelmai atkeliavo 1916-ųjų pradžioje. Palyginti su įmantria odine pikelhaube, M1916 (tokį pavadinimą gavo naujasis šalmas) buvo kur kas sunkesnis, tačiau nepalyginamai geriau apsaugodavo galvą nuo kulų ir skeveldrų. Be to, štalhelmų gamyba vyko greičiau ir kainavo pigiau.

* Stacionarių, gynybai skirtų ugniasvaidžių liepsnų srovė galėjo naikinti net už 60–80 metrų esančius taikinius.

** Viduramžių Vokietijoje populiarūs karių šalmai.

Vokiško plieninio šalmo gamybos etapai. Paveikslukas iš 1928 m. pasirodžiusios knygos „Ehrenbuch des deutschen Heeres“.

Vokiečių stebėtojas žvalgo prieš pozicijas. Jo šalmo priekyje pritvirtintas štirnpanceris – masyvi apsauginė plokštė.

Fronte naujasis šalmas sutiktas džiugiai. Štalhelmų paklausa buvo tokia didelė, kad kiekvienas dalinys siekė jų gauti kuo greičiau ir daugiau. Palaipsniui M1916 šalmais aprūpintas pirmaeilis Vakarų, o paskui ir antraeilis Rytų frontas. Nors mirtinų galvos sužeidimų atvejų smarkiai sumažėjo, štalhelmai nenustoti tobulinti. Pasirodė 1917 ir 1918 metų modeliai, kiek pakeisti apatiniai kraštai, išrastas patogesnis dirželių tvirtinimas.

Paprastai naujieji šalmas dažyti pilkai, bet 1918 m. vasarą Vokietijos generalinis štabas išleido direktyvą su rekomenduotinų maskuojamų spalvų aprašu. Pačioje karo pabaigoje pradėti naudoti pilkšvi ir žalsvi šalmo užvalkalai, atsižvelgiant į metų laiką ir vietovę.

Viena iš labiausiai į akis krintančių štalhelmo detalių – du šonuose styrantys „rageliai“. Ant šių „ragelių“ tvirtinta masyvi 5–6 mm storio metalo plokštė – štirnpanceris (*vok. Stirnpanzer*), skirta kaktos sričiais geriau apsaugoti.

Dažniausiai šiomis plokštėmis pasinaudodavo kulkosvaidininkai, snaiperiai ir pozicijose budintys stebėtojai, bet masiškai gaminti štirnpancerių taip ir nepradėta. Kariai nemėgo šių plokščių dėl pernelyg didelio svorio ir pirmą pasitaikiusią progą stengėsi jų nusikratyti.

Trumpai verta paminėti dar vieną eksperimentinį vokiečių šalmo variantą. Jį 1915 m. sukūrė Vogėzų kalnuose dislokuotų dalinių vadas generolas Hansas Gaede. Tai buvo gana keistoka kaktą ir nosį dengianti plieninė apsauga. 1500 vienetų gamybą finansavo pats generolas, bet kariuomenėje šie šalmai taip ir neprigijo, todėl buvo perdirbti.

Gyvenimas kariaujančiose valstybėse

Karų istorijai skirtose knygose ne taip dažnai rašoma apie kariaujančių valstybių viduje veikusius įstatymus, o juk dažno taikaus piliečio gyvenimas keitėsi iš pagrindų. Atsirasdavo begalės draudimų, prievolių, apribojimų, buvo išskirtos ir net represuotos ištisos piliečių bei svetimšalių grupės.

1914 m. rugpjūčio 8 d. Didžiojoje Britanijoje priimtas vyriausybei ypatingus įgaliojimus suteikiantis „Karalystės apsaugos įstatymas“. Remiantis šiuo įstatymu apribotos kai kurios piliečių laisvės ir teisės, įskaitant teisę į privačią nuosavybę. Tai yra valstybė karo laikotarpiui galėjo nusavinti bet kurią žemės valdą, imtis kontroliuoti privačių bendrovių veiklą, drausti karo pramonėje plūšantiems darbuotojams keisti darbą. Taip pat griežtai nerekomenduota be reikalo artintis prie karinių objektų, ypač juos fotografuoti ar piešti. Didesnio dėmesio zonomis paskelbti uostai, geležinkeliai ir jų tiltai, stotys, atskiri pramonės rajonai. Prie strategiškai svarbių objektų gyvenantiems asmenims patarta susilaikyti nuo bendravimo su nepažįstamais, siūlyta atkreipti dėmesį į įtarimą keliančius prašalaičius ir tučtuojau apie juos pranešti. Policija turėjo teisę be jokio paaiškinimo sulaikyti, iškratyti, apklausti bet kurį pilietį. Apribotas barų ir užėigų darbo laikas, pradėta bausti už „pralaimėtojiškų nuotaikų“ skleidimą, agitavimą prieš karą, kitokią „kenksmingą veiklą“.

Labiausiai suvaržytos vokiečių kilmės Britanijos piliečių teisės, jau nekalbant apie asmenis, nespėjusius įgyti pilietybės. Jie kaip „potencialūs šnipai“ buvo priversti registruotis artimiausioje policijos nuovadoje, o norėdami išvykti turėjo gauti atskirą leidimą.

Vokiečiams drausta turėti šaunamuosius ginklus, laikyti pašto karvelius, fotografavimo įrangą. Vėliau pradėtos kai kurių asmenų internavimo ir priverstinio deportavimo iš šalies procedūros. Represijas prieš vokiečius lydėjo jiems priklausančių parduotuvių ir įmonių pogromai, nors iki atvirų fizinių susidorojimų, kaip buvo Rusijoje, neprieita.